

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinums par tēmu Nodarbinātības politika: EESK loma pēc paplašināšanās un Lisabonas procesa perspektīvā

(2005/C 221/18)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2004. gada 1. jūlijā saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. daļu pieņēma lēmumu izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tēmu Nodarbinātības politika: EESK loma pēc paplašināšanās un Lisabonas procesa perspektīvā

Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsonības specializētā nodaļa, kam bija uzdots veikt priekšdarbus, pieņēma atzinumu 2005. gada 20. janvārī. Ziņotājs bija GREIF kungs.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja tās 2005. gada 9. un 10. februāra 414. plenārajā sesijā (2005. gada 9. februāra sēdē) ar 138 balsīm par, 1 balsi pret un 4 atturoties pieņēma šādu atzinumu:

1. Ievads

1.1 2000. gada martā Eiropadome Lisabonā pieņēma ambiciozu reformu programmu ar godkāriem mērķiem izaugsmes un nodarbinātības jomā. Konkurētspējas palielināšana uz zināšanām balstītā ekonomikā un ilgtspējīga, nodarbinātības ziņā efektīva ekonomiskā izaugsme jāapvieno ar uzlabotu darba kvalitāti un pastiprinātu sociālo kohēziju. Ieguvusi plašu atbalstu, tā deva pamatu cerībai, ka tas īstenošana varētu paplašinātās Savienības projektu jūtami tuvināt Eiropas pilsoņiem un pilsonēm.

1.2 Pašreizējā ekonomiskajā situācijā pastāv risks, ka 2010. gadam izvirzītie mērķi, sevišķi nodarbinātības jomā, netiks sasniegti, kā rezultātā varētu mazināties ticība visam procesam kopumā. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja uzskata, ka šī ticamības problēma mazināsies tikai tad, ja cilvēki varētu pašauties, ka visas politiski atbildīgās personas enerģiski cenšas konsekventi īstenot Lisabonas stratēģiju, ņemot vērā tās kopējo harmoniju un vienlīdz svarīgos mērķus (konkurētspējas palielināšana, ekonomiskā izaugsme ar vairāk un labākām darbavietām, sociālās kohēzijas stiprināšana, kā arī noturīga ekoloģiskā attīstība).

1.3 Balstoties uz pārliecību, ka "Lisabonai" nav vajadzīga jauna rīcības programma, bet drīzāk politika, kas arī grib sasniegt pašas izvirzītos mērķus, īstenojot atbilstošus pasākumus, pirmkārt, dalībvalstīs, EESK vēlas šajā pašiniciatīvas atzinumā, kas papildina tās atzinumu "Lisabonas stratēģijas īstenošanas uzlabošana" ⁽¹⁾, iezīmēt galvenos nodarbinātības politikas izaicinājumus un piedāvāt ieteikumus tālākai procesa īstenošanai līdz 2010. gadam.

2. Lisabonas termiņa vidus bilance: Eiropa atrodas tālu no ceļa, kas ved uz nodarbinātības palielināšanu un uzlabošanu

2.1 Lisabonas stratēģijā konkurētspējas palielināšana un noturīga ekonomiskā izaugsme ir būtiski instrumenti, lai Eiropā varētu izveidot vairāk un labākas darbavietas, balstītu sociālās apdrošināšanas sistēmas uz stabilākiem pamatiem un tādējādi varētu pasargāt iedzīvotājus no nabadzības un atstumtības. EESK uzskata šo viengabalaino politisko pieeju par ievērojamu Lisabonas stratēģijas priekšrocību.

2.2 Nodarbinātības politikas jomā Lisabonai jārada jauni impulsi Eiropas nodarbinātības stratēģijā, jāstiprina aktīvās nodarbinātības politikas ieguldījums nabadzības apkarošanā, jāveicina uzņēmējdarbība kā svarīgs izaugsmes un nodarbinātības dzinējspēks un ar kvantitatīvu, visā ES kopīgu mērķu palīdzību jāpalielina līdzdalība darba dzīvē.

— Piemēram, līdz 2010. gadam kopējā nodarbinātības kvota ES griezumā ir jāpaaugstina no 61 % uz 70 %, bet sieviešu nodarbinātības jomā — no 51 % līdz 60 %. Šai nolūkā gadu vēlāk Stokholmā tika izvirzīti starpposmu mērķi (kopējās nodarbinātības kvotas 67 % apmērā un sieviešu nodarbinātības kvotas 57 % apmērā sasniegšana līdz 2005. gadam). Bez tam tika izvirzīts jauns mērķis nodarbinātības kvotas palielināšanai 55 līdz 64 gadu vecumgrupā, kam 2010. gadā jāsasniedz 50 %.

⁽¹⁾ EESK atzinums par tēmu "Lisabonas stratēģijas īstenošanas uzlabošana" (ziņotājs: VEVER kungs, līdzziņotāji: EHNMARK kungs un SIMPSON kungs) (OV C 120, 20.5.2005).

- Atsevišķas dalībvalstis tika uzaicinātas, ņemot vērā savas katrā gadījumā atšķirīgās izejas pozīcijas, izvirzīt tikpat ambiciozus mērķus nacionālā līmenī. Respektīvi, arī tādām valstīm, kurās jau 2000. gadā nodarbinātības kvota pārsniedza 70 % (piemēram, Zviedrijai, Nīderlandei, Dānijai un Apvienotajai Karalistei) vai pietuvojās tai (Austrijai, Portugālei un Somijai), ir jādod atbilstošs ieguldījums Lisabonas mērķu sasniegšanā.

2.3 Lisabona radīja ne tikai "palielinātas nodarbinātības" perspektīvu, bet arī izvirzīja, ka darbaspēja un konkurētspēja ir jāsasniedz galvenokārt ar inovāciju un uzlabotas darba kvalitātes veicināšanu: investīcijas cilvēku kapitālā, izpētē, tehnoloģijā un inovācijā līdz ar to ieguva tādu pašu prioritāti kā darba tirgus un struktūrpolitikas ievirzes. Atbilstoši tam tika izvirzīti tālākie kvantitatīvie mērķi, tai skaitā, piemēram, palielināt investīcijas cilvēku kapitālā uz vienu iedzīvotāju/veicināt mācīšanos mūža garumā (12,5 % visu pieaugušo darbaspējīgā vecumā ir jāpiedalās kvalifikācijas celšanas pasākumos, 18-24 gadus veco jauniešu vidū uz pusi jāsamazina to skaits, kas nav ieguvuši tālāku vispārējo vidējo vai profesionālo izglītību), paaugstināt pētniecības un attīstības kvotu līdz 3 % no bruto IKP (no tā divas trešdaļas investīciju jāizdara privātajam sektoram) vai, piemēram, jāizveido bērnu aprūpes sistēma (jānodrošina vietas pirmskolas iestādēs 33 procentiem bērnu vecumā no 0 līdz 3 gadiem un 90 procentiem bērnu līdz obligātajai mācību uzsākšanai skolā).

2.4 Neskatoties uz sākotnējiem panākumiem, Eiropa 2005. gada sākumā ir vēl tālu no ceļa, kas ved uz tās ambiciozajiem mērķiem. Eiropas ekonomika trešo gadu pēc kārtas piedzīvo ļoti lēnu tautsaimniecisko pieaugumu, kas atrodas ievērojami zemāk par potenciālo iespēju robežām. Ekonomiskā atdzīvināšana kopumā ir ļoti ievilkusies un pārāk jūtīga pret augstajām naftas cenām un masīvo globālo nelīdzsvarotību. Termiņa vidus bilancē bez ilūzijām jākonstatē, ka Lisabonas mērķi nodarbinātības jomā līdz 2010. gadam drīzāk netiks sasniegti.

2.5 Visas trīs diagrammas 1-3 (skat. zemāk: norādītā maksimālā vērtība visos gadījumos atbilst Lisabonā izvirzītajam mērķim) parāda, cik mazticama ir Lisabonas mērķu sasniegšana 2010. gadā.

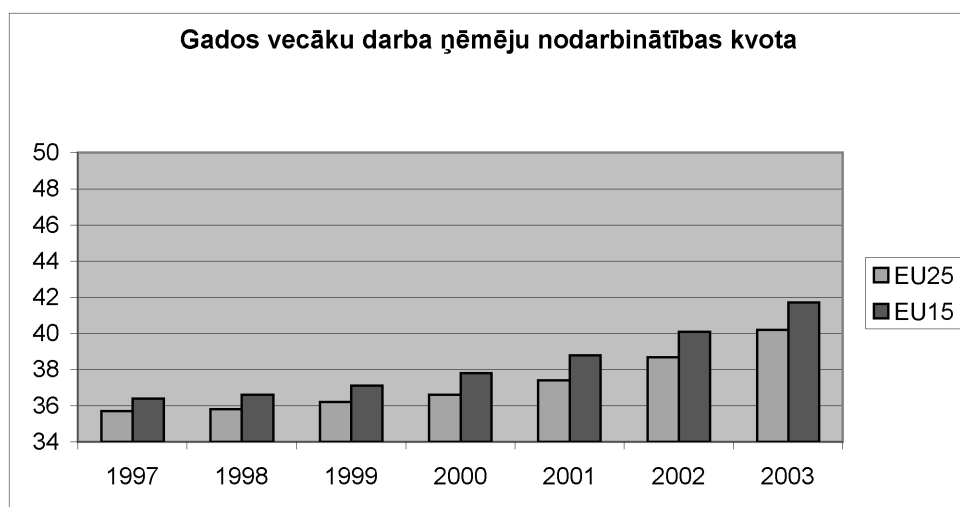
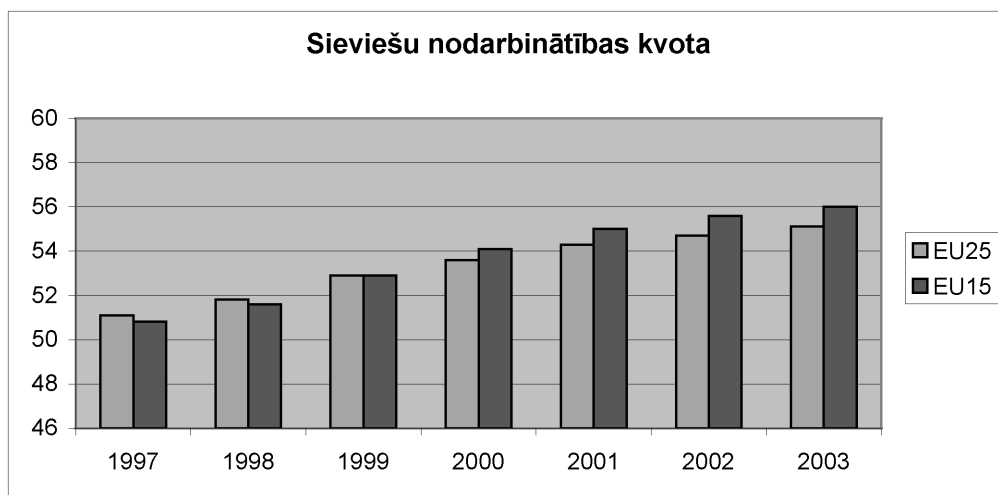
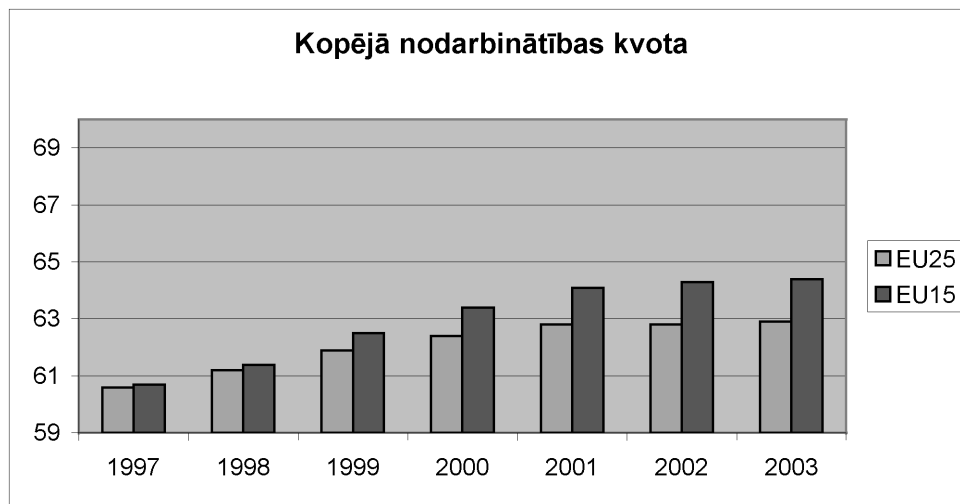
- Gan kopējā nodarbinātības kvota, gan sieviešu nodarbinātības kvota krasi pieauga deviņdesmito gadu beigās, kad bija novērojama salīdzinoši strauja Eiropas ekonomikas izaugsme. Konjunktūras pavājināšanās, ko radīja ārējais šoks, uz kuru makroekonomikas politika nespēja reaģēt pietiekami efektīvi, 2001. gadā praktiski apturēja kopējās nodarbinātības kvotas attīstību. Sieviešu nodarbinātības kvota turpināja pieaugt par pusprocentu gadā. Straujas ekonomiskās izaugsmes gadījumā ar šo rādītāju saistītais mērķis 2010. gadā būtu sasniedzams — vismaz 15 valstu ES.

- Gados vecāku darbu ņēmēju nodarbinātības ziņā, kas 15 valstu ES ir 8 % un 25 valstu ES gandrīz 10 %, starpība, kas šķir no izvirzītajiem nodarbinātības mērķiem, ir vislielākā un visgrūtāk pārvarama. ⁽²⁾ Tomēr, neskatoties uz konjunktūras pavājināšanos, šķiet, ka pieauguma tempa palielināšanās liecina par to, ka uz priekšlaicīgas pensionēšanās novēršanu un aktīvā vecuma palielināšanu vērstie pasākumi Lisabonas stratēģijas ietvaros ir vainagojušies ar zināmiem panākumiem. Kā piemēru var minēt to, ka vidējais vecums, kādā tiek pārtraukta aktīva līdzdalība ekonomiskajā dzīvē, no 60,4 gadiem 2001. gadā ir palielinājies līdz 60,8 gadiem 2002. gadā. ⁽³⁾ Turpretī, abu pārējo svarīgāko nodarbinātības indikatoru izaugsme ironiskā veidā pirms Lisabonas stratēģijas pasludināšanas attīstījās saskaņā ar izvirzītajiem mērķiem, taču pēc tam apstājās. Tas uzskatāmi parāda, cik svarīgi ir cikliskie un makroekonomiskie faktori, kas tika atstāti novārtā koncentrēšanās uz tā saucamajiem "strukturālajiem" pasākumiem dēļ. Taču nozīmīgi ir gan vieni, gan otri.

⁽²⁾ Šajā saistībā skat. EESK 2004. gada 16. decembra atzinumu "Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: "Vecāka darbaspēka nodarbinātības kvotas un ekonomiskās aktivitātes pārtraukšanas vecuma paaugstināšana" (ziņotājs: DANTIN kungs)" (OV C 157, 28.6.2005).

⁽³⁾ Skat. Komisijas paziņojumu: "Vecāka darbaspēka nodarbinātības kvotas un ekonomiskās aktivitātes pārtraukšanas vecuma paaugstināšana", COM(2004) 146 final

Diagrammas 1 — 3: Lisabonas nodarbinātības mērķu attīstība: (*)

(*) Eurostat dati pašlaik ir pieejami tikai par 2003. gadu. Ņemot vērā ļoti lēno nodarbinātības pieaugumu, rādītāji par 2004. gadu labākajā gadījumā tikai nedaudz pārsniegs 2003. gada rādītājus.

2.6 Lai sasniegtu Lisabonā izvirzīto mērķa atzīmi 70 %, līdz 2010. gadam ir jārada aptuveni 15 miljoni jaunu darbavietu 15 valstu ES un 22 miljoni — 25 valstu ES, kas ir vairāk nekā 3 miljoni gadā jeb tikpat daudz kā 15 valstu ES 2000. gadā, kas vairāk nekā desmit gadu laikā bija nodarbinātības attīstības ziņā vislabākais gads.

2.7 ES paplašināšana piešķirs jaunu dinamiku visai Eiropas ekonomikai, taču ietekmēs arī nodarbinātības attīstību. Grafikos redzams, ka nodarbinātības līmenis jaunajās dalībvalstīs ir ievērojami zemāks, nekā 15 vecajās ES dalībvalstīs. Vēl 90. gadu beigās tas tā nebija — vismaz sieviešu nodarbinātības ziņā. No otras puses, pašlaik ekonomikas attīstība jaunajās dalībvalstīs ir ievērojami dinamiskāka, un ikgadējais izaugsmes temps dažkārt pārsniedz 4 %. Jauno dalībvalstu vajadzībām ES ir jāveltī īpaša uzmanība, izstrādājot to nodarbinātības stratēģiju, lai arī šīs valstis spētu īstenot visā Kopienā izvirzītos nodarbinātības mērķus. Turklāt, ņemot vērā plānoto iekļaušanos Eiropas telpā, piemēram, konverģences kritērijiem ir jābūt tādiem, lai tie paredzēto ekonomikas un nodarbinātības izaugsmi nevis kavētu, bet gan veicinātu. EESK to jau ir izsmēloši aplūkojusi, strādājot Kopējās Konsultatīvajās komitejās ar jauno dalībvalstu organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvju piedalīšanos.

3. Nodarbinātības politika ir vairāk nekā strukturālās reformas darba tirgos

3.1 Nav šaubu, ka ieskicētā vājā nodarbinātības situācija lielā mērā ir atkarīga no ekonomiskās attīstības. Lisabonā tika pieņemts, ka reālais ikgadējais IKP pieaugums vidēji ir 3 %. Taču cerētās augšupejas vieta ekonomiskā situācija, sākot ar 2000. gadu, strauji pasliktinājās. Piemēram, tautsaimnieciskais pieaugums nākamajos gados bija ļoti zems: 1,7 % 2001. gadā, 1 % 2002. gadā un vairs tikai 0,8 % 2003. gadā.

3.2 Šajā situācijā ir skaidrs, ka nodarbinātības politikas mērķi tiks sasniegti tikai tad, ja izdosies izraisīt noturīgu konjunktūras uzplaukumu. Ir jārada atbilstoša vide, kas veicina gan ārējo, gan iekšējo pieprasījumu, lai paaugstinātu izaugsmes potenciālu un panāktu pilnu nodarbinātību. EESK šajā saistībā pēdējā laikā ir vairākkārt norādījusi, ka šim nolūkam ir nepieciešams “veselīgs makroekonomiskais konteksts” Eiropas līmenī. Pirmkārt, to veido tāda makropolitika, kas ekonomiskās izaugsmes laikā dalībvalstīm piešķir ekonomiskās un finanšu politikas rīcības brīvību stagnācijas laika konjunktūras politikai.

— Šajā saistībā Komiteja atbalsta Komisijas reformu ierosinājumus Stabilitātes un izaugsmes paktā kā soli pareizā virzienā, pirmkārt, nosakot, ka fiskālā deficīta vērtējumam ir jābūt atkarīgam no specifiskajiem valsts pamatnosacījumiem (piemēram, konjunktūras, parādiem, inflācijas). Arī tas, ka dalībvalstis un valstu parlamenti ir pastiprināti jāiesaista budžeta konsolidācijas īstenošanā, atbilst reformētā pakta spēcīgākai orientācijai uz izaugsmi. Turklāt vairāk jāņem vērā valsts izdevumu kvalitāte, piemēram, atsevišķi izdalot no deficīta aprēķina ⁽⁵⁾ stratēģiskās investīcijas izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai. Padomes uzdevums būs, saskaņojot ar Komisiju, noteikt izdevumus, kuri tiks deklarēti kā stratēģiskas, Eiropas nozīmes investīcijas.

— To būtu jāatbalsta ar pragmatiskas ievirzes monetāro politiku, kurā ņemta vērā kopējā ekonomiskā situācija un līdz ar to arī nodarbinātības ietekme. Tādēļ EESK jau vairākkārt ir aicinājusi nopietni apsvērt, kādi pasākumi ir jāveic, lai ECB ievērotu stabilitātes mērķi “plašākā nozīmē”, kas paralēli naudas vērtības stabilitātei ņemtu vērā arī izaugsmes, pilnas nodarbinātības un sociālās kohēzijas sistēmu stabilitāti. Obligāts priekšnosacījums tā sasniegšanai ir pastāvīgs dialogs ar Eiropas institūcijām (Padomi, Komisiju) un sociālajiem partneriem un palielinātu arī investoru un patērētāju uzticēšanos.

⁽⁵⁾ Skat. arī EESK 2004. gada 26. februāra pašiniciatīvas atzinumu “Budžeta politika un investīcijas” (ziņotāja: FLORIO kundze) (OV. 322; 25.02.2004. – ECO/105).

3.3 Izaugsmes palēnināšanos pēdējo trīs gadu laikā (pēc tam, kad 2000. gadā 15 valstu Savienībā vēl tika sasniegts tautsaimnieciskais pieaugums 3 % apmērā) ir izraisījuši galvenokārt makroekonomiski, mazāk — strukturāli politiski iemesli. Tādēļ Komiteja jau vairākkārt ir uzsvērti norādījusi, ka Eiropas ekonomikas politikas pamatnostādņu ieteikumos šis fakts ir jāņem vērā.⁽⁶⁾ Ir jāpanāk lielo pieprasījuma sastāvdaļu — patēriņa un investīciju (gan privātajā, gan publiskajā sektorā) — jūtama atdzīvināšana, lai izlīdzinātu pavājināto pirkatspēju Eiropā. Eiropa — ar pozitīvu tirdzniecības bilanci un pieaugošu eksportu — ir pilnībā konkurētspējīga. Turpretī, tas, kas patiešām ir iegrimis stagnācijā, ir iekšzemes pieprasījums. Strukturālās reformas ir veiksmīgas tikai labvēlīgākā makroekonomiskajā vidē. Algas nedrīkst uzlūkot tikai kā izmaksu faktoru piedāvājuma pusē, bet tās būtiski nosaka arī pieprasījuma pusi un līdz ar to — uzņēmumu tirgus izredzes, sevišķi, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kas ir piesaistīti atrašanās vietai. Vācijas piemērs rāda, ka izteikti zemas algas var stiprināt piedāvājuma pusi, tomēr vienlaicīga pieprasījuma pavājināšanās kavē konjunktūras attīstību. Kaut arī sarunās par algām ir vairāki noteicošie faktori, jāsecina, ka reālā algu pieauguma orientācija uz kopējo valsts kopējās ekonomiskās produktivitātes pieaugumu no vienas puses nodrošina pietiekamu pieprasījuma attīstību, no otras puses veicina Eiropas Centrālās bankas orientāciju uz stabilitāti. Šāda ekonomiskās politikas ievirze var palīdzēt nodrošināt Eiropā ilgtspējīgu un uz stabilitāti vērstu ekonomikas izaugsmi.

3.4 Pēdējos gados Eiropas politikas ieteikumos ir dominējusi nostāja, ka strukturālie faktori (piemēram, sociālo partneru algu politika, stingra darba tirgus regulēšana, pārāk īsi darba laiki, darba ņēmēju mobilitātes un elastīguma trūkums) ir Eiropas darba tirgus problēmas pamatā. Un patiešām, pēdējos gados lielākajā daļā dalībvalstu nodarbinātības politikā ir uzsvērti tieši šie faktori. Turpretī darbspēju veicināšana vai kvalifikācijas deficīta likvidēšana, kā arī sliktākā situācijā esošo grupu integrēšana darba tirgū tika jūtami atstāta novārtā.

3.5 EESK šajā saistībā jau bieži ir norādījusi, ka sociālo maksājumu un darba ņēmēju ienākumu samazināšana, kā arī nepietiekamas investīcijas cilvēku kapitālā izraisa iekšējā pieprasījuma samazināšanos, kā rezultātā ekonomiskās problēmas drīzāk saasinās vēl vairāk un darba ražīguma attīstība pasliktinās. Kopumā šī vienpusīgā piedāvājuma orientācija ir pretrunā ar vienotajiem pašas Lisabonas mērķiem, sevišķi nodarbinātības ražīguma un kvalitātes līmeņa paaugstināšanas ziņā. Jebkurā gadījumā jāņem vērā, ka tāda darba tirgus politika, kas pārāk maz ir vērstā uz kvalifikācijas celšanu un spiež kvalificētus bezdarbniekus pieņemt zemas kvalifikācijas darbus, vienmēr negatīvi ietekmēs darba ražīgumu. EESK uzskata, ka tikai paralēla nodarbinātības un darba ražīguma palielināšana — kā to nesē pieprasīja arī Komisija — ir uzskatāma par piemērotu stratēģiju. Protams, ka radīsies arī zemas kvalifikācijas darbi. Šeit jāpievērš uzmanība darba tiesību un sociālo tiesību aktu ievērošanai.

3.6 Eiropas nodarbinātības diskusiju degpunktā pašlaik ir nepieciešamība paaugstināt nodarbinātības kvotas. Lisabonas stratēģiskais mērķis ir nodarbinātības veicināšana kā vislabākais preventīvais līdzeklis pret nabadzību un atstumtību. Tas ietver stratēģiju "Darba kvalitātes uzlabošanai" nevis darbavietu izveidošanu par katru cenu. Lai to nodrošinātu, Eiropas ceļš uz pilnīgu nodarbinātību ir jāsaista ar atbilstošām algām, sociālo drošību un augstiem darba tiesību standartiem. EESK aicina turpmākajā Lisabonas stratēģijas īstenošanā lielāku nozīmi piešķirt darba kvalitātei, sevišķi, veicot ar strukturālajām reformām saistītus pasākumus.

3.7 EESK ar to nekādā gadījumā nevēlas sacīt, ka darba tirgus reformas vai citās jomās veiktās reformas nekādi neattiecas uz nodarbinātības nodrošināšanu. Tomēr tā ir pārlicināta, ka, lai kā mērķi saglabātu vairāk un labāku darbavietu izveidošanu, pašreizējā situācijā svarīgākais ir iekustināt ekonomiku un veicināt inteliģentu strukturālo reformu izveidi. Tikai tā var panākt, lai reformas būtu efektīvākas un tiktu akceptētas. Makropolitikai un strukturālajām reformām savstarpēji jāpapildinās, nevis vienām otras jāaizstāj.

⁽⁶⁾ Skat. arī EESK 2003.gada 11.decembra atzinumu "Ekonomikas politikas pamatiezīmes 2003. – 2005. gadā" (ziņotājs: DELAPINA kungs) (OV C 80, 30.03.2004).

4. Jauni virzieni nodarbinātības politikā: uzņēmumu inovāciju potenciāls — investīcijas darbā — zināšanas kā izšķirošie resursi

4.1 Eiropas uzņēmumu inovāciju potenciālam ir izšķiroša nozīme ekonomiskajā dinamikā. Bez jauniem un uzlabotiem produktiem un pakalpojumiem, produktivitātes pieauguma, Eiropas ekonomikā un nodarbinātības politikā iestāsies atpalcība. Produktivitātes progress nozīmē arī pārmaiņas darba dzīvē, kam ne vienmēr un ne uzreiz ir pozitīvs saldo. Taču atteikšanās no sociālām un ekonomiskām inovācijām pavisam droši noved pie attīstības pa lejupejošu spirāli. Šo pārmaiņu izraisītās sekas darba tirgū ir jāpavada un jāmazina ar sociāliem pasākumiem.

4.2 Ekonomiskā izaugsme un investīcijas veicinošs klimats ir būtiski priekšnoteikumi jaunu darba vietu izveidei un esošā nodarbinātības līmeņa saglabāšanai, ko Eiropas iekšējā tirgū lielā mērā nodrošina jauni uzņēmumi un mazie un vidējie uzņēmumi. (7) Mazas un vismazākās firmas lielā mērā ir iesaņķojušas arī vietējā ekonomikā, tādēļ īpaši nozīmīgs to peļņas pamats ir stabils un augošs iekšzemes pieprasījums. Tāpēc EESK vairākkārt ir norādījusi, ka nodarbinātības jautājumos īpaša uzmanība jāvelta arī uzņēmējdarbības gara veicināšanai, uzņēmumu attīstības politikai un tādu uzņēmumu dibināšanai, kas inovāciju rezultātā rada papildus nodarbinātību. (8) Nereti tieši MVU, ar pastāvēšanu tirgū saistītas nepieciešamības spiesti, ir īpaši aktīvi inovāciju ziņā. Šeit būtu jāvelta uzmanība arī mikrouzņēmumu veicināšanai. Šajā ziņā jārada uzņēmumiem iespēja pilnībā atraisīt savu inovāciju potenciālu — galvenokārt ar uzlabotu finansējuma pieejamības nosacījumiem, vienkāršotām administratīvi tehniskajām procedūrām uzņēmumu vadīšanā, kā arī pastiprinātiem kvalifikācijas pasākumiem.

4.3 Bez tam EESK ir vairākkārt norādījusi, ka cilvēki ar savām zināšanām un spējām ir svarīgākie uz zināšanām balstītas sabiedrības inovāciju un progresā resursi. (9) Eiropai ir jāatrod veidi, kā attīstīt savu kvalificēto cilvēku, zinātnes, pētniecības un tehnoloģiju potenciālu un pārvērst to tirgū pieprasītos produktos un pakalpojumos, tādējādi palielinot nodarbinātību. Tas prasa plašu visu iedzīvotāju grupu iesaistīšanu izglītībā un uzlabotu augstākās izglītības pāriešanu darba dzīvē. Sabiedrības klimats jāattīsta tā, lai izglītība tiktu uzskatīta par pašsaprotamu un augstākā izglītība netiktu uzskatīta par privilēģiju. Taču aktuālie OECD pētījumi ir vairākkārt parādījuši daudzu dalībvalstu izglītības un apmācības sistēmu vājās vietas. (10) Akadēmiķu un profesionālu speciālistu trūkums iezīmējas kā ekonomiska problēma un vienlaikus atspoguļo sagrozīto pieeju izglītībai. Nepieciešamā rīcība izglītības un kvalifikācijas celšanas politikā ir novēlota. Kur paliek, piemēram, atbilstošas investīcijas,

— lai ievērojami samazinātu *Drop-out-Rate*, paaugstinātu to augstskolu absolventiem un patiešām visiem nodrošinātu iespēju mācībām mūža garumā;

— lai uzlabotu augstskolu un universitāšu izglītības pāreju uz ekonomiku, sevišķi MVU nozarē;

(7) Skat. EESK 2004. gada 30. jūnija atzinumu "Ierosinājumi Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam 200/819/EK par daudzgadēju uzņēmumu un uzņēmējdarbības iniciatīvas programmu, sevišķi mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU)(2001-2005)" (ziņotājs: DIMITRIADIS) (OV 302, 07.12.2004), kā arī EESK 2004. gada 31. marta. atzinumu par "Komisijas paziņojumu Padomei, Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Acquis communautaire aktualizācija un vienkāršošana" (ziņotājs: RETUREAU kungs) (OV C 112; 30.04.2004.) un EESK 2003. gada 18. jūnija pašiniciatīvas atzinumu "Mazo un mikrouzņēmumu loma ekonomiskajā dzīvē un Eiropas ražošanas mehānismā" (ziņotājs: PEZZINI kungs) (OV C 220; 16.09.2003.).

(8) Skat., pirmkārt, arī EESK 2003. gada 24. septembra atzinumu "Zaļā grāmata par uzņēmējdarbības garu Eiropā" (ziņotājs: BUTTERS kungs) (OV C 10; 14.01.2004.).

(9) Šajā sakarā skat. arī EESK 2004. gada 28. oktobra izpētes atzinumu "Izglītība un produktivitāte" (ziņotājs: KORYFIDIS kungs) (CESE 1435/2004).

(10) Šajā saistībā skat. arī PISA 2003: OECD Programme for International Assessment (PISA).

- lai kā nodarbinātības politikas būtisku preventīvo pasākumu nodrošinātu kvalitatīvi augstu primārās un profesionālās izglītības līmeni, ļautu jauniešiem pēc iespējas viegli iesaistīties darba tirgū un stabili tajā palikt;

- lai, piemēram, piešķirot katru gadu vienu nedēļu ilgu mācību atvaļinājumu, pēc iespējas vairāk nodarbinātajiem ļautu iesaistīties izglītības aktivitātēs?

4.4 EESK šajā saistībā jau vairākkārt ir norādījusi uz to, cik būtiski ir uzņemties vispārēju atbildību izglītības un kvalifikācijas celšanas jomā, un vienlaikus arī konstatējusi, ka investīcijas kvalifikācijā attiecas ne tikai uz publisko sektoru, bet arī uz uzņēmumiem un atsevišķiem indivīdiem, jo mācīšanās mūža garumā ir izdevīga gan nodarbinātajiem, gan uzņēmumam, gan visai sabiedrībai kopumā ⁽¹¹⁾. Profesionālo izglītību un mācīšanos un kvalifikācijas celšanu visa mūža garumā nedrīkst aplūkot izolēti, tām drīzāk jāveido fundamentāli elementi, plānojot profesionālās darbības karjeru. Neatkarīgi no vecuma grupas vai izglītības līmeņa būtu jābūt pietiekamai motivācijai un iespējām piedalīties kvalifikācijas celšanas pasākumos. Kompetences attīstība un gatavība inovācijām līdz ar to prasa arī atbilstošas investīcijas izglītībā un kvalifikācijas celšanā uzņēmuma līmenī, kā arī inovācijas veicinošu uzņēmuma kultūras attīstību.

4.5. Taču šodien nepietiek ar to, ka atsevišķais cilvēks ir radošs un spējīgs mācīties. Spēja mācīties ir nepieciešama pašam uzņēmumam, respektīvi, jaunas zināšanas ir jāapgūst un jāpārvērš jaunos produktos un pakalpojumos. Inovāciju spēja ir būtisks konkurences aspekts. Lai nodrošinātu pamatu nākotnes inovācijām, zinātnei un pētniecībai ir jāpiešķir augsta vērtība. Potenciāls, kas slēpjas gan sabiedriskajā, gan privātās ekonomikas pētniecības sistēmā ir visaptveroši jāizsmel un efektīvi jāasazaro. Tādēļ liela nozīme ir inovāciju un pētniecības veicināšanai un tās ietvaros saskaņā ar Lisabonā izvirzītajiem mērķiem paredzētajai pētniecības un attīstības izdevumu palielināšanai līdz 3 % no bruto IKP, no kā divas trešdaļas jāsedz privātajam sektoram. ⁽¹²⁾ Valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai ir jāpastiprina gan Eiropas, gan nacionālā līmenī, ieguldot galvenokārt izaugsmi veicinošās pamata tehnoloģijās, lai izveidotu zinātnisko bāzi un palielinātu sviras efektu uz privātā sektora investīcijām pētniecībā un attīstībā. Vienlaikus dalībvalstīm un Eiropas Komisijai ir jāmeģina izmantot valsts pasūtījumu piešķiršana jauniem, uz izpēti un inovācijām balstītiem produktiem un pakalpojumiem.

4.6. Taču radoša darba organizēšana un inovāciju vadība arī ir tēma, kas saistīta ar mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Daudzi no tiem ir attīstījuši specifiskas risinājumu pieejas un kļuvuši par "globāliem spēlētājiem", citiem ir nepieciešamas īpašas konsultācijas par inovācijām, kas līdzās inovāciju vadībai ir vērsti arī uz mācīšanos veicinošas darba vides izveidi, kā arī uz īpašām prasībām attiecībā uz darbinieku kvalifikāciju. Savstarpējā sasaiste un zināšanu vadība var palīdzēt MVU kopīgi apgūt jaunus zinību potenciālus. ⁽¹³⁾ Šis kultūras trūkums ir jānovērš, lai MVU varētu gūt lielāku labumu no pamata pētniecības izpētes. Bez tam, lai MVU varētu būt inovatīvi, tiem vajadzīgs solīds pamata finansējums un pieceja riska kapitālam. Konkrēti, tas nozīmē arī to, ka direktīvas par ES iekšējo tirgu, ir jāpārbauda, ņemot vērā to ietekmi uz MVU, un vajadzības gadījumā jāuzlabo (piemēram, par finanšu tirgu liberalizāciju vai attiecībā uz Bāzeli II).

⁽¹¹⁾ EESK 2004. gada 26. februāra pašiniciatīvas atzinums par tēmu "Nodarbinātības politikas pasākumi" (ziņotāja: HORNUNG-DRAUS kundze, līdzziņotājs: GREIF kungs) (OV. C 110; 30.04.2004.).

⁽¹²⁾ Šajā saistībā skat. EESK 2004. gada 15. decembra atzinumu "Komisijas paziņojums: Zinātne un tehnoloģijas: Eiropas nākotnes atslēga – Vadlīnijas izpētes veicināšanai Eiropas Savienībā" (ziņotājs: WOLF kungs) (OV C 157, 28.6.2005).

⁽¹³⁾ Piemēram, Kembridžas Universitātes un Masačūsetas Tehnoloģiju Institūta (ASV) kopīgi veikta pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka apmēram 2/3 no visiem britu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem atsauca uz augstskolu ekspertīzi, kamēr ASV to dara tikai 1/3. No otras puses, tikai 13 % britu MVU uzskata spēcīgu universitātes izglītības piesaistīšanu par svarīgu, bet ASV šis MVU īpatsvars tomēr ir 30 % (šajā saistībā skat. *Financial Times, London*, otrdiena, 2004. gada 30. novembris).

4.7. Industriālais kodols ar augstu produktivitātes līmeni arī ES ir un paliek plaukstošas ekonomikas pamats. Rūpniecība un pakalpojumi ir savstarpēji atkarīgi. Inovācijas telpas izveide nozīmē arī to, ka zinātniskā pētniecība un tehnoloģiju attīstība ir mērķtiecīgi jāorientē uz zināšanu un pakalpojumu sabiedrības vajadzībām, īpašu uzmanību veltot jaunu nodarbinātības sektoru apgūšanai ne tikai ražojošās rūpniecības tradicionālajās jomās. Līdzās augsto tehnoloģiju veicināšanai Lisabonas mērķi prasa arī uzmanības koncentrēšanu uz pakalpojumu ekonomiku. Kā priekšnoteikums tam ir jāveic jauns ar sabiedrību saistīto pakalpojumu izvērtējums, jāmazina spiediens uz valstu budžetiem un jāatzīst efektīvas valsts pārvaldes nozīme ekonomikas attīstībā. Tādi pamatjēdzieni kā izglītība, mobilitāte, individualizācija, prasības demogrāfiskās attīstības, aprūpes un veselības jomā, ģimenes un profesionālās dzīves apvienošana, kā arī izmaiņas komunikācijas un brīvā laika pavadīšanas ieradumos norāda uz papildus un jauna veida nepieciešamību pēc sociālajiem, personālajiem, kā arī komerciālajiem pakalpojumiem. Nereti tie atrodas tikai profesionālās attīstības sākumstadijā. ⁽¹⁴⁾ Šajā saistībā EESK jau vairākkārt ir norādījusi uz sociālās ekonomikas nozīmīgo lomu un trešo inovāciju un nodarbinātības sektoru. ⁽¹⁵⁾

4.8. Inovācijas vispirms ir atkarīgas no cilvēkiem, radošuma izpausmes iespējām, kvalifikācijas, zināšanām, spējas mācīties un darba organizācijas. Kritiskie punkti šeit ir patstāvība, pašnoteikšanās un līdzdalības tiesības. Tiktāl prioritāra nozīme ir jauna veida darba attiecību un līdzlēmšanas struktūru veidošanai. Stabils rūpnieciskās attiecības veicina inovācijas. Tādēļ, ja kāds uzskata, ka interešu pārstāvība un darba attiecību izveide un līdz ar to arī nodarbināto pamattiesības ir jāierobežo, nevis jānostiprina, viņš rada jaunus šķēršļus inovācijām. Šajā saistībā EESK norāda, ka iesniegtais iekšējā pakalpojumu tirgus pamatdirektīvas projekts nedrīkst izraisīt esošo sociālo, atalgojuma un drošības standartu pazemināšanos.

5. Izmaiņas prasa ilgstoši darbaspējīgu, sociālu valsti, aktīvu un preventīvu darba tirgus politiku, kā arī sociālās aizsardzības sistēmu modernizāciju un uzlabošanu

5.1 Tam, kuram ir jāsaņem drosme inovācijām un pārmaiņām, līdzās paša iniciatīvai ir nepieciešams arī sabiedrības atbalsts. Gatavība riskēt un sociālā drošība iet roku rokā. Daudzi šeit ir atkarīgi no sabiedriskiem dienestiem, kas nodrošina iespējas uztvert un īstenot jauno. Sociālās kohēzijas organizācija kā būtiska Eiropas sociālā modeļa iezīme un inovācijas ir savstarpēji saistītas. Protams, ka sociālai valstij vienmēr ir jāņem vērā jaunās prasības. EESK ir pārliecināta, ka Lisabonā izvirzītie mērķi nodarbinātības jomā ir sasniedzami tikai tad, ja tiks stiprināta sociālā politika kā darbības joma un turpināta minimālo sociālo reglamentīvo normu politika, lai veicinātu līdzīgu darba un dzīves apstākļu izveidošanas visā Eiropā. Īpaši steidzami nepieciešams tas ir paplašinātajā Savienībā, jo labklājības līmeņa krišanās ES turpinās.

5.2 Tādēļ, lai novērstu sociālo standartu konkurences risku, ES sociālajā likumdošanā ir efektīvāk jāīsteno un jāturpina attīstīt esošie normatīvi darba apstākļu, darba un veselības aizsardzības, darba ņēmēju tiesību, dzimumu līdztiesības un personības tiesību nodrošināšanas jomās. Tas attiecas arī uz darbalaika jautājumiem.

⁽¹⁴⁾ Skat. Augsta līmeņa grupas "Par sociālās politikas nākotni paplašinātā Eiropas Savienībā" 2004.gada maija ziņojumu.

⁽¹⁵⁾ Skat. arī EESK 2003. gada 10. decembra atzinumu par "Komisijas paziņojumu Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Sociāli politiskās programmas termiņa vidus pārbaude" (SOC 148 – referents: JAHIER kungs – OV C 80; 30.03.2004), EESK 2001. gada 12. septembra pašiniciatīvas atzinums par tēmu "Privātie bezpeļņas sociālie dienesti eksistences nodrošināšanas kontekstā Eiropā" (SOC 67 – ziņotājs: BLOCH-LAINÉ kungs - OV C 311, 07.11.2001.) kā arī EESK 2000. gada 2. marta atzinumu par tēmu "Sociālā ekonomika un iekšējais tirgus" (INT 29 – ziņotājs: OLSSON kungs – OV C 155; 29.05.2001.).

5.3 EESK jau vairākas reizes, piemēram, arī tās atzinumā “Nodarbinātības politikas pasākumi” par “*Task-force Employment*”, ir pieminējusi nepieciešamas un iespējamās investīcijas sekojošās jomās¹⁶:

- sociālā nodrošināšana uz plašākas bāzes — barjeru ierīkošana pret nabadzību;
- pielāgošanās spēja prasa īstu līdzsvaru starp elastīgumu un drošību darba tirgū; jaunas darba organizācijas formas prasa arī jaunas drošības formas;
- aktīvu un preventīvu pasākumu veicināšana darba tirgus politikā, pirmkārt, saistībā ar grupām, kas darba tirgū atrodas nelabvēlīgākā situācijā, kā arī migrantu integrāciju;
- jauniešu integrācija darba tirgū un jauniešu bezdarba apkarošana;
- izglītības ofensīva — pirmskolas izglītības uzlabošana — augstas kvalitātes pilnas dienas aprūpe — kvalifikācijas celšanas piedāvājumi mācībām mūža garumā ar nodrošinātiem tarifiem;
- investīcijas vecumam atbilstošā darba organizācijā — lietderīgs gados vecāko cilvēku zināšanu un pieredzes pielietojums;
- sieviešu profesionālās nodarbinātības palielināšana — iespēju nodrošināšana profesionālās darbības un ģimenes apvienošanai.

5.4 Komiteja par īpaši nozīmīgiem uzskata sekojošus izteikumus:

- Aktīvu un preventīvu pasākumu veicināšana, kas domāti bezdarbniekiem un nestrādājošiem, jāatzīst par svarīgu mērķi, un darba tirgus instrumenti konsekventi jāorientē uz bezdarbnieku reintegrāciju pirmajā darba tirgū.
- Īpaši atbalsta pasākumi nepieciešami, lai bez darba esošie jaunieši varētu iespējami netraucēti nostiprināties darba tirgū. Paraleli kāpjot izaugsmei arī profesionālās izglītības kvalitāte un vienlaicīgi arī iespējami augstvērtīgas izglītības nodrošināšana līdz augstskolas beigšanai izšķirs to, vai tādējādi jaunam sievietēm un vīriešiem tiks nodrošināta arī pastāvīga palikšana un augšupeja darba tirgū. Šai nolūkā visas darba tirgū darbojošās personas tiek aicinātas pārskatīt savu pašreizējo ieguldījumu un politiku sevišķu uzmanību pievēršot cīņai pret jauniešu bezdarbu. ⁽¹⁶⁾
- Specifiskām grupām, piemēram, personām ar invaliditāti, vai personām ar zemu kvalifikāciju, kas darba tirgū saskaras ar papildu grūtībām, jānodrošina nepieciešamie priekšnoteikumi, sevišķi, kvalifikācijas celšanas jomā, kas atvieglo to viņu palikšanu un augšupeju darba tirgū.
- Ņemot vērā prognozes par strādājošo skaita mazināšanos Eiropā, imigrantiem var būt svarīga loma, lai nodrošinātu darba tirgū pietiekamu kvalificēta darbaspēka potenciālu, taču priekšnoteikums tam ir atbilstoši pasākumi ⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁶⁾ EESK 2004. gada 26. februāra pašiniciatīvas atzinums par tēmu “Nodarbinātības politikas pasākumi” (ziņotāja: HORNUNG-DRAUS kundze, līdzziņotājs: GREIF kungs) (OV C 110; 30.04.2004.).

⁽¹⁷⁾ Skatīt arī Eiropas Jaunatnes paktu (“*the European Pact for Youth*”), ar kuru Francija, Vācija, Spānija un Zviedrija iepazīstināja Eiropadomī 2004. gada 5. novembrī, cita starpā skatot tajā jaunatnes nodarbinātības un sociālās izstumšanas jautājumu

- Lai, ņemot vērā sarūkošo un novecojošo strādājošo skaitu, patiešām veicinātu aktīvu novecošanu, ir jārada ekonomiskie un politiskie pamatnosacījumi, kas stiprina stimulus profesionālās biogrāfijas pagarināšanai un vienlaikus atvieglo uzņēmumiem gados vecāku darba ņēmēju nodarbināšanu.

5.5 EESK šeit, pirmkārt, ir uzsvērusi arī nepieciešamību vairāk rūpēties par sieviešu nodarbinātības kvotas paaugstināšanu un novērst šķēršļus, kas kavē sieviešu līdzdalību darba tirgū, kā arī vienlaikus konsekventi cīnīties pret esošo nevienlīdzību (galvenokārt atalgojuma ziņā). Ņemot vērā faktu, ka aktīvākas sieviešu līdzdalības panākšanai ekonomiskajā dzīvē izšķiroša nozīme ir iespējai apvienot profesionālo darbību un ģimeni — turklāt, vienādā mērā tas ir svarīgi gan sievietēm, gan vīriešiem — tieši šīs Lisabonas mērķis ir jāsteno konsekventi. Tādēļ EESK atbalsta dalībvalstīm adresēto uzaicinājumu visos līmeņos, respektīvi, tai skaitā arī ar sabiedrisku iestāžu starpniecību, nodrošināt, lai pietiekamā skaitā un kvalitātē būtu pieejamas un izmantojamas aprūpes iestādes bērniem un kopjamām personām (piemēram, vecākiem ģimenes locekļiem, slimniekiem). Dalībvalstīm jāievēro attiecīgie aktuālo nodarbinātības pamatnostādņu ieteikumi, jāizvirza konkrēti mērķi un jāizstrādā atbilstoši rīcības plāni to sasniegšanai.

5.6 Turklāt, īstenojot Lisabonas stratēģiju, Nodarbinātības vadlīniju un Sociālās iekļaušanas stratēģijas kopīgajos mērķos ir jāietver īpašas atsauces uz sociāli atstumtajām un neaizsargātajām grupām. Ir jārosina dalībvalstis pieņemt stratēģijas visu diskriminācijas formu izskaušanai un vienlīdzīgu iespēju veicināšanai un iekļaut tās attiecīgo valstu nodarbinātības stratēģijās un nacionālajās rīcības programmās sociālās iekļaušanas veicināšanai.

5.7 Ekspertu ziņojumā par sociālās politikas nākotni nesen tika konstatēts, ka vispārpieņemtajam uzskatam, ka sociālā aizsardzība grauj konkurētspēju, ekonomikas izaugsmi un augsta nodarbinātības līmeņa sasniegšanu, nav gandrīz nekāda empīriskā pamatojuma un tādās valstīs kā, piemēram, Zviedrija, Dānija, Austrija, Luksemburga un Nīderlande, augsta ekonomiskā produktivitāte un augsts sociālās aizsardzības līmenis ir cieši savstarpēji saistīti⁽¹⁸⁾. Valstis, kas konkurētspējas ziņā ieņem vadošās vietas, caurmērā izdara relatīvi augstas investīcijas sociālajā politikā un sociālās apdrošināšanas sistēmās, un tām vienlaikus ir augsti nodarbinātības un zemi nabadzības rādītāji pēc sociālā stāvokļa maiņas. Šodien runa ir par līdzsvarotu sociālās apdrošināšanas sistēmu modernizācijas un uzlabošanas apvienojumu, lai pielāgotu tās aktuālajiem apstākļiem (piemēram, demogrāfiskajai attīstībai), vienlaikus saglabājot to aizsardzības funkcijas. Nodrošinot ilgtspējīgas finansēšanas iespējas, šai ziņā jāņem vērā arī sociālās piemērotības, vispārējās pieejamības un augstas kvalitātes kritēriji.

5.8 Vairumā Eiropas valstu sociālās apdrošināšanas finansējums pārsvarā veidojas no darba ņēmēju un darba devēju sociālajām iemaksām. Šīs iemaksas daļēji ir sasniegušas tādu līmeni, kas var negatīvi ietekmēt darbavietu izveidi.

- Šajā ziņā EESK piekrīt Augsta līmeņa grupas “Par sociālās politikas nākotni paplašinātajā Savienībā” 2004.gada maija ziņojumā ietvertajam ieteikumam paplašināt sociālās apdrošināšanas sistēmu finansēšanas bāzi, lai atslogotu faktoru “darbs”⁽¹⁹⁾.

- Vienlaikus ir jāveic pasākumi, lai novērstu draudošu nodokļu un iemaksu sistēmas vājināšanu. EESK arī šajā ziņā jau ir norādījusi, ka vienotas, visā ES vienādas aprēķina bāzes pielietošana uzņēmumu ienākuma nodoklim varētu būt svarīgs solis šajā virzienā. Piemērojot nodokļus mobiliem faktoriem un vides jomā, par minimālajām likmēm ir vēl jādiskutē.

⁽¹⁸⁾ EESK 2003. gada 10. decembra atzinums par “Komisijas paziņojumu Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par imigrāciju, integrāciju un nodarbinātību” (ziņojājs: PARIZA CASTAÑOS kungs) (OV. C 80; 30.03.2003.).

⁽¹⁹⁾ Šajā saistībā skatīt: *European Policy Centre (2004): Lisbon revisited – Finding a new path to European Growth* (citēts Augsta līmeņa grupas 2004. gada maija ziņojumā par sociālās politikas nākotni paplašinātajā Eiropas Savienībā, 42.lpp).

- Bez tam EESK jau vairākkārt ir aicinājusi dalībvalstis pastiprināt centienus, lai modernizētu un to sociālās aizsardzības sistēmas un padarītu tās labvēlīgākas nodarbinātības attīstībai. ⁽²⁰⁾

5.9 Lisabonas mērķos ietilpst arī gados vecāko darba ņēmēju skaita palielināšana. Saskaņā ar Komisijas sniegto informāciju ir jārada 7 milj. darba vietas, lai sasniegtu 50 % mērķi. EESK jau ir norādījusi, ka tā piemērotos ekonomiskajos un politiskajos apstākļos aktīvas novecošanas stratēģijas ietvaros principā par saprātīgu mērķi uzskata efektīvā izstāšanās no darba tirgus vecuma paaugstināšanu. Daudzas dalībvalstis savās pensiju reformās tomēr par galveno prioritāti ir izvirzījušas tikai likumā noteiktā pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, kā ietvaros pakāpeniski tiek ierobežota vai pat pilnībā likvidēta priekšlaicīgas pensionēšanās iespēja. Tā pamatā ir vienpusējs pieņēmums, ka galvenokārt viss ir atkarīgs no iesaistīto personu individuālās gribas un stimulu trūkuma pensiju apdrošināšanas tiesībās, kā rezultātā gados vecāki darba ņēmēji nevēlas ilgāk iesaistīties profesionālajās aktivitātēs. Tiek noskaidroti arī citi svarīgi aspekti. Dalībvalstis tiek aicinātas piedāvāt stimulus, kas, pirmkārt, nodarbinātajiem ļautu brīvprātīgi atlikt izstāšanos no darba dzīves ar likumu noteiktā pensionēšanās vecuma ietvaros un vienlaicīgi atbalstītu uzņēmumus radīt atbilstošas darbavietas un apstākļus darba vietās.

5.10 EESK kopā ar Augsta līmeņa grupām "Nodarbinātība", "Sociālās politikas nākotne paplašinātajā Savienībā" un "Lisabonas stratēģija izaugsmei un nodarbinātībai" līdzīgi, kā tas tiek praktizēts atsevišķās dalībvalstīs (Somijā un Zviedrijā), iestājas par tādiem pamatprincipiem, kas vērsti uz darba kvalitātes un kvalifikācijas celšanu. Jo, lai darba ņēmējus vecumā no 55 līdz 64 gadiem 2010. gadā varētu produktīvi nodarbināt, pirmkārt, ir nepieciešams tāds darba tirgus, kas pieļauj arī gados vecāku darba ņēmēju nodarbināšanu un tāpēc prasa aktīvu rīcību no visu darba tirgū darbojošos personu puses, tajā skaitā kvalifikācijas uzlabošanu. Ir vajadzīgas investīcijas produktīvā kvalifikācijas celšanā, kā arī veselības aizsardzības un veicināšanas profilaksē, lai saglabātu darbaspējas. Politika, kas vēlas mainīt vecāku darba ņēmēju situāciju, būs novēlota, ja tā tiks vērsta tikai uz vecumu grupu no 40 līdz 50 gadiem. Šī izesla dēļ personāla vadība, kas ņem vērā vecumu jau pašā profesionālās darbības sākumā, ir tikpat svarīga kā gados vecākam personālam paredzēto darba vietu iekārtošanas modeļi (pirmkārt, adekvāti darba laika modeļi, kas mazina gan fizisko, gan psiholoģisko slodzi.) ⁽²¹⁾

6. EESK politiskie ieteikumi

6.1 Ekonomikas un nodarbinātības politikas koordinācijas saturiskā atbilstība

- Kopš Lisabonas bija vērojami pozitīvi centieni laika ziņā sinhronizēt nodarbinātības politikas un ekonomikas politikas koordināciju. Taču problemātisks joprojām paliek saturiskās atbilstības deficīts, turklāt ir jānodrošina, lai ekonomikas politikas galvenās ievirzes un nodarbinātības politikas pamatnostādnes būtu savstarpēji atbilstošas

- Efektīva koordinācija visu iesaistīto (valdības, ECB, sociālo partneru) starpā būs panākta tikai tad, ja atbildību par izaugsmi un nodarbinātību uzņemsies arī monetārā politika un budžeta politika un tas tiks iekļauts arī galvenajās ekonomikas politikas ievirzēs.

⁽²⁰⁾ Šajā saistībā skat. Augsta līmeņa grupas "Par sociālās politikas nākotni paplašinātajā Eiropas Savienībā" 2004.gada maija ziņojumu.

⁽²¹⁾ EESK 2004. gada 1. jūlija atzinums "Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – sociālās aizsardzības modernizācija vairāk un labāku darbavietu nodrošināšanai: Visaptveroša pieeja, lai veicinātu darba atmaksāšanos" (ziņotāja: St HILL kundze) (OV 302, 07.12.2004).

- Šajā kontekstā vairāk jāņem vērā arī Komisijas ierosinātās reformas pastiprinātai stabilitātes un izaugsmes pakta orientācijai uz izaugsmi, kā to pieprasīja arī Lisabonas stratēģijas Augsta līmeņa ekspertu grupa, cita starpā prasot izņemt izaugsmei un nodarbinātībai paredzētās stratēģiskās investīcijas no deficīta aprēķina. Padomes uzdevums būs, saskaņojot ar Komisiju, noteikt izdevumus, kuri tiks deklarēti kā stratēģiskas Eiropas nozīmes investīcijas.

6.2 Labāka sociālo partneru iesaistīšana un makroekonomiskā dialoga vērtības paaugstināšana

- Tam ir jānotiek gan nacionālā, gan Eiropas līmenī. Piemēram, reāli politiski novērtēts makroekonomiskais dialogs, iesaistot arī sociālos partnerus un ņemot vērā viņu viedokli, var ievērojami veicināt "Governance" uzlabošanu un visa procesa izdošanos. Tā ir vienīgā vieta, kur visas par ekonomikas un nodarbinātības politiku atbildīgās darbojošās personas satiekas atklātā dialogā par to, kā ES vislabāk var izveidot izaugsmi un nodarbinātību veicinošu "Policy Mix".
- Dalībvalstu līmenī, ņemot vērā to pilnīgu autonomiju, jānodrošina atbilstoša sociālo partneru līdzdalība, sevišķi, saistībā ar strukturālajām reformām, kā arī kvalifikāciju un inovācijām, taču arī debatēs un visās pārējās Eiropas nodarbinātības stratēģijas īstenošanas fāzēs (valstu rīcības plānu izstrādāšanā, īstenošanā, un izvērtēšanā) ⁽²²⁾.

6.3 Efektīva Padomes kompetento struktūru sadarbība

- Lai ES varētu veiksmīgi īstenot kopējo nodarbinātības politikas stratēģiju, jāpadara intensīvāka sadarbība starp vairākām "ar Lisabonu saistītām" Padomes struktūrām. Sevišķi nepieciešama ir cieša Ekonomikas un Finanšu ministru padomes sadarbība ar tiem ministriem, kas atbild par konkurenci, sociālo politiku, veselības un patērētāju aizsardzību.
- Šāda labāka koordinācija ir īpaši vajadzīga arī pavasara galotņu tikšanās sagatavošanā: Lisabona ir horizontāls process, ko nedrīkst nodot tikai Ekonomikas un finanšu ministru padomes pārziņā.

6.4 Makropolitikai un strukturālajām reformām savstarpēji jāpapildinās

- Pēc tam, kad 2000. gadā 15 valstu Savienībā vēl izdevās sasniegt tautsaimniecisko pieaugumu 3 % apmērā, jākonstatē, ka pie pēdējos gados vērojams izaugsmes pavājināšanās ir vainojami galvenokārt makroekonomiski un ne tik daudz strukturāli iemesli. Šis fakts būtu jāņem vērā Eiropas ekonomikas politikas pamatnostādņu ieteikumos.
- Jāpanāk pieprasījuma sastāvdaļu — patēriņa, kā arī privāto un publisko investīciju jūtama atdzīvīšanās, lai paaugstinātu zemo pirktspēju Eiropā. Uz šādas bāzes iespējams nodarbinātības nodrošināšanā piešķirt svarīgus impulsus inteliģentai strukturālo reformu izveidei, kas neturpina vēl vairāk pavājināt iekšējo pieprasījumu.
- Tādēļ īpaša nozīme jāpiešķir darbspēju veicināšanai, kvalifikācijas deficīta novēršanai, kā arī nelabvēlīgākā situācijā esošo grupu integrācijai darba tirgū.

⁽²²⁾ Šajā saistībā skat., EESK 2004. gada 16. decembra atzinumu: *Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības kvotas un pensionēšanās vecuma palielināšana* (ziņotājs: DANTIN kungs) (OV C 157, 28.6.2005).

- ES kā vienots veselums šobrīd globālās konkurences apstākļos sevi apliecinājusi ar līdzsvarotu tirdzniecības bilanci, tomēr ar nepietiekamu tautsaimniecisko pieaugumu. Globālajā konkurencē Eiropai ir jāatceras savas stiprās puses. Tā nevar konkurēt par zemākajām algām ar Āzijas un Āfrikas valstīm. Tā vietā tai arī turpmāk jāorientējas uz plaši izvērstas inovāciju politikas īstenošanu un izmeklētu preču ražošanu un pakalpojumiem ar augstu pievienoto vērtību.
- Brīvās tirdzniecības pozitīvās ietekmes priekšnoteikums ir tāds apmaiņas kursa režīms, kas nesagroza pārdodamo preču cenas, apvienojumā ar tādu visu tirdzniecībā iesaistīto valstu darba dalīšanu, kas ļauj paaugstināt algas proporcionāli sasniegtajam produktivitātes pieaugumam. Neviens no abiem priekšnoteikumiem pašlaik nepastāv, un to nodrošināšanai ir jābūt ES politiski atbildīgo personu mērķim.
- EESK aicina, turpinot īstenot Lisabonas stratēģiju, piešķirt lielāku vērību darba kvalitātei, sevišķi ar strukturālajām reformām saistītu pasākumu īstenošanas ietvaros.

6.5 MVU efektīvās lomas atbalstīšana nodarbinātības jomā

- Arī tieši mazie un vidējie uzņēmumi nodrošina ekonomisko izaugsmi un jaunu darbavietu izveidi Eiropas iekšējā tirgū. Tādēļ ir jāveicina uzņēmējdarbības gars un pilnībā jāatrasa uzņēmējdarbības potenciāls — pirmkārt, ar uzlabotu finansējuma pieejamības nosacījumu, vienkāršotu uzņēmuma vadības administratīvo procedūru, kā arī pastiprinātu kvalifikācijas pasākumu palīdzību. ⁽²³⁾
- Atbalsts dotu labumu galvenokārt tādiem uzņēmumiem, kas nodrošina izaugsmi un nodarbinātībai nepieciešamās inovācijas. Tas ir daudz svarīgāk, nekā vienkārši censties palielināt uzņēmumu skaitu.

6.6 Jāuzlabo īstenošana pašās dalībvalstīs

- Piekrītot Augsta līmeņa ekspertu grupas *Wim Kok* vadībā 2004. gada novembrī iesniegtajam ziņojumam par Lisabonas stratēģiju, EESK ir pārliecināta, ka Lisabonas mērķu sasniegšana vairāk nekā līdz šim ir jāiekļauj dalībvalstu pienākumos. Pašlaik atsevišķu mērķu nesasniegšana gandrīz nekādi neietekmē valstu nacionālās politikas veidošanu. Publiskā "kaunināšana" pilda savas funkcijas tikai nosacīti.
- Vispārējie nodarbinātības mērķi ir jāiekļauj tikpat ambiciozos nacionālajos mērķos, jārada lielāka pārredzamība un jānodrošina plašākas nacionālās debātes par nacionālo Lisabonas mērķu īstenošanas ziņojumu (vai attiecīgi — rīcības plānu).
- "Benchmarking" ir jāveido tā, lai tiktu atspoguļota relatīvā atsevišķu dalībvalstu pozīcija un varētu izdarīt lietderīgus politiskos secinājumus.
- Pamatojoties uz to specifiskajām sākotnējām vērtībām 2000. gadā, atsevišķām dalībvalstīm ir jāpieliek lielākas pūles nekā citām, lai sasniegtu Lisabonas vispārīgo mērķi nodarbinātības jomā. Valstīm, kurās nodarbinātības kvotas ir lielākas vai vienādas ar 70 %, ir jācenšas tāpat kā tām, kurās šie rādītāji nav sasniegti. Šajā ziņā nepieciešams vairāk uzmanības pievērsts nodarbinātības attīstībai, nevis tikai kvotu salīdzināšanai.

⁽²³⁾ Šajā saistībā skat. 2004. gada Ziņojumu par dalībvalstu sociālo partneru iniciatīvām nodarbinātības vadlīniju īstenošanai, ETUC, UNICE, UEAPME, 2004.

- Lai process būtu veiksmīgs, reformu jomā jāveicina īstas nacionālās partnerattiecības, atbilstoši iesaistot sociālos partnerus, kā to ierosināja Eiropadome 2004. gada martā, un lielāka atbildība jāuzliek arī nacionālajiem parlamentiem.

6.7 *Vairāk jāņem vērā paplašināšanās dimensija*

- ES jāveltī īpaša uzmanība jauno dalībvalstu vajadzībām to nodarbinātības stratēģijas veidošanā, lai arī šīs valstis varētu sasniegt kopējos mērķus nodarbinātības jomā.
- Īpaša uzmanība arī šeit ir jāpievērš adekvātai un efektīvai sociālo partneru iesaistīšanai visās nodarbinātības stratēģijas fāzēs.
- Ņemot vērā iespējamo iekļaušanos eiro zonā, konverģences kritēriju ir jāveido tā, lai tie veicinātu, nevis kavētu izaugsmi un nodarbinātību.

6.8 *“ES budžeta Lisabonizācija”*

- ES nodarbinātības mērķu sasniegšanai nepieciešamas arī Eiropas izaugsmes iniciatīvas, kas neaprobežojas tikai ar jau akceptēto EIB projektu realizāciju. 2003. gada *Sapir* ziņojums jau ietvēra dažus nozīmīgus ierosinājumus saistība ar konjunktūras budžetu.
- Arī Komisijas iesniegtajā dokumentā par 2006. — 2013. gada finanšu plānu ietverti interesanti priekšlikumi, piemēram, par izaugsmes saskaņošanas fonda izveidi. Šie apsvērumi ir jāturpina un jāpievieno visas pūles, lai no nākotnes ES budžeta izrietētu efektīvas izaugsmes un nodarbinātības iniciatīvas.
- Tā ietvaros ir jānodrošina, lai rīcībā esošie līdzekļi, pirmkārt, jaunajās dalībvalstīs, tiktu efektīvi izmantoti konsekventai Lisabonas mērķu īstenošanai izaugsmes un nodarbinātības jomā.

6.9 *Pastiprināts dialogs ar pilsonisko sabiedrību un EESK loma*

- Lisabonas stratēģiju veido arī tas, ko par to domā Eiropā dzīvojošie cilvēki. EESK ir gatava Eiropas nodarbinātības politikas ietvaros piedāvāt savas profesionālās zināšanas un dot savu ieguldījumu Lisabonas stratēģijas ekspertīzē un tuvināšanā Eiropas pilsoņiem un pilsonēm.
- Šajā saistībā EESK uzskata Lisabonas procesu par svarīgu tās darba prioritāti, kā arī uzskata, ka ir nepieciešamas atbilstošas iekšējās struktūras, lai ciešā sadarbībā ar Komisiju citām ES institūcijām uzturētu intensīvus operatīvos kontaktus ar pilsonisko sabiedrību visas Eiropas un atsevišķu dalībvalstu līmenī.
- Pamatojoties uz savām speciālajām zināšanām un pārstāvniecību, EESK uzskata, ka tai varētu būt nozīme, izstrādājot seku novērtējumu, kuru Komisija grib sistemātiski sagatavot. Pašreizējās debates liecina, ka ir svarīgi, lai likumu priekšlikumi atspoguļotu daudzpusīgus viedokļus un būtu pamatoti iespējami precīzi un objektīvi. Seku novērtējuma sākotnējā iesniegšana EESK un tādējādi komitejai nodrošinātā iespēja to komentēt pirms iesniegšanas Eiropas institūcijās varētu panākt Eiropas likumdošanas iniciatīvām lielāku akceptu partnerības Eiropas atjaunotnei izpratnē.

Briselē, 2005. gada 9. februārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu
komitejas
priekšsēdētāja
Anne-Marie SIGMUND